

Зміст та результативність шкільної інноваційної діяльності в системі здоров'язберігаючих технологій

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

Розвиток людства все більше набирає динамічного характеру. Зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. А це означає невідповідність сучасної людини ні в професійному, ні у фізичному стані вимогам життя. Успішна людина ХХІ століття – це людина, яка не тільки безперервно навчається, але і фізично вдосконалюється і самовдосконалюється. Це повинно стати сутнісною рисою способу життя. Таку людину повинна формувати школа, а створити умови безперервної освіти і фізичного вдосконалення впродовж життя повинні суспільство і держава.

У сучасних умовах, враховуючи значне погіршення здоров'я молоді, актуалізується ще одна функція навчального процесу – навчити людину використовувати знання, уміння і навички щодо підтримання певного рівня здоров'я, своєчасної його корекції засобами фізичної культури у своїй професійній, громадській діяльності, побуті.

По суті ж мета навчання в школі має набувати стратегічного виміру. Необхідно перетворити навчальну діяльність не тільки в органічне засвоєння знань, але і паралельну підтримку та укріплення здоров'я за рахунок зміни якості методології проведення навчального процесу, тобто у процесі навчання відповідно до шкільної програми інтегровано перетворювати паралельне засвоєння знань із загальноосвітніх предметів з формуванням умінь та навичок своєчасно використовувати рухи різної структури з різних вихідних положень у практичне їх застосування з метою фізіологічного поліпшення діяльності організму (наприклад зняття розумової втоми, корекція постави та інше). Ця методична технологія сприяє підтримці та укріпленню здоров'я школярів безпосередньо у навчальний час, розвиває органічну сутність особистості, а у подальшому, під час несподіваних ситуацій певною мірою обумовлює вміння у момент напруженого стану оптимально використовувати набуті теоретичні знання і відповідні рухові дії та створювати адекватну поведінку. Необхідно підкреслити, що адаптивні рухові вміння можливо тренувати лише при сутнісній перебудові викладання оздоровчих основ фізичної культури в поєднанні з оволодінням прикладними знаннями, що має носити послідовний характер. Між тим, яскравим прикладом у ситуації сьогодення необхідно окреслити на фоні традиційного вивчення навчальної дисципліни “фізична культура” відсутність практичної цілі. Мається на увазі, що як у програмі загальноосвітнього навчання, так і на уроках фізичної культури школярі лише частково поширюють необхідний обсяг рухової активності за рахунок виконання фізичних навантажень, які за вимогами шкільної програми з фізичної культури повинні сприяти розвитку необхідних для кожної людини фізичних якостей, а саме: швидкості, сили, витривалості, швидко-силових можливостей, координації рухів. Під час більш уважного розгляду ми повинні констатувати певні недоліки, коли учні не можуть застосувати рухові уміння і навички з основ фізичної культури для аналізу їх використання у конкретній, нетиповій ситуації життя.

Наприклад, модною самоціллю стають уміння фізичного самозахисту (багато школярів та їх батьків віддають перевагу заняттям з різних видів боротьби, східних единоборств). Але, на фоні цієї ситуації школярі практично не володіють знаннями, як за допомогою засобів фізичної культури поліпшити розумову працездатність, своєчасно зняти втому, розвивати функціональні можливості дихальної та серцево-судинної систем, коригувати поставу та інше. Часто вивчення цих понять вчителі зводять виключно або переважно до інформаційної складової частини.

Зазначимо, що вирішальним чинником здорового суспільства буде фізично розвинена і вдосконалена людина, здатна діяти не тільки на основі отриманих рухових умінь та навичок, а й уміти своєчасно практично їх використовувати для своєчасної підтримки здоров'я.

Головний важіль подальшого прогресу освітньо-оздоровчої освіти є базою науково-інформаційних технологій, де успіх у майбутній професії та життєдіяльності залежить, насамперед, від синтезу інтелектуального та фізичного розвитку людини. У зв'язку з цим суттєво актуалізується рівень цих знань не тільки з огляду інтересів окремої людини, а й суспільства в цілому. Завдання – максимально

наблизити навчання і фізичне вдосконалення кожної дитини до її сутності, здібностей та індивідуальних психофізичних особливостей. Необхідно підкреслити, що цей принцип має бути визначальним при проведенні будь-яких змін в освіті. Саме він дає змогу досягати найвищої якості освіти і що надзвичайно важливо, не всупереч природі кожної дитини, а завдяки інтеграції її пізнання, набутих інтелектуальних знань, паралельно з фізичним вдосконаленням організму безпосередньо під час загальноосвітніх уроків.

У цьому контексті на перший план у сучасній освіті виступає дитиноцентризм, але не в значній увазі до дитини, як такої, до дитини абстрактної, узагальненої – а до конкретної дитини з її сутнісними характеристиками.

Організація навчально-виховної роботи за принципом дитиноцентризму значно складніша, але це єдиний шлях формування людиноцентричного, гуманного, демократичного та ефективного сучасного суспільства. Це єдиний шлях до здоров'я, психологічного комфорту та щастя кожної людини. Власне кажучи, саме в цьому варіанті найбільш вірогідне формування у вчителів, а потім і у батьків, необхідного рівня знань щодо своєчасної допомоги дитині самопізнати і гармонійно саморозвинути себе, і тоді, ставши дорослою, людина зможе найбільш повно самореалізуватися, що в подальшому забезпечить її власний успіх.

У умовах переходу України до сучасної інформаційної спільноти все більш активно ставиться питання про інтеграцію інноваційних методик навчання та оздоровлення засобами фізичної культури в традиційну шкільну методику освіти. Школяру надається більше самостійності та активності, а вчителю залишаються організаційно-спрямовуючі, узагальнюючі, контролюючі та корегуючі функції.

У процесі навчання важлива інформаційна технологія не сама по собі, а те, як вона допомагає досягати освітніх і одночасно оздоровчих цілей.

Впровадження в систему навчання інтеграції пізнавальної та рухової діяльності за рахунок широкого використання спеціально підібраних дидактичних рухових вправ і ігор, цілеспрямованих рухів допомагає реалізувати такі завдання:

- підтримувати та розвивати системність мислення школярів у несподіваних ситуаціях;
- розвивати всі види пізнавальної діяльності в інтегрованому взаємозв'язку з культурою використання відповідних рухів на фоні закріплення інтелектуальних знань, умінь і навичок;
- удосконалювати принципи індивідуалізації учбового процесу при збереженні його цілісності в інтеграції з цілеспрямованою руховою активністю школярів.

Основна риса, яка відрізняє цю технологію, – її мобільність та адаптивність до кожної конкретної ситуації. Дидактичні рухові ігри або окремі рухи легко можна змінювати, крім того, за необхідності, можливо компонувати в будь-якому співвідношенні відповідно до методичного задуму та конкретного змісту теми під час викладання учбового матеріалу з предметів навчальної програми.

Учитель має можливість, пояснюючи навчальний матеріал, формувати у школярів уміння пов'язувати раніше вивчене або щойно почуте з конкретними рухами, використовуючи набуті знання в поєднанні з культурою рухів.

Великий обсяг інформації, яким повинні оволодівати школярі, потребує певної організації навчання на уроці. Учнім необхідно осмислити інформацію, проаналізувати її, порівняти, виділити головне, паралельно поєднуючи відповідь з певною структурою рухів. Саме цьому сприяють рухові структурологічні дидактичні ігри, які першочергово учні разом із вчителем виконують, визначаючи певним рухом ключовий момент викладеного або прослуханого раніше дидактичного матеріалу з конкретного учбового предмету.

Такий підхід дає змогу в сучасних умовах навчання не тільки отримувати знання як сукупність фактів, теорій, але і гармонійно, інтелектуально і фізично розвивати учня. Задача школи – створити умови для такого розвитку на основі впровадження інтеграційних технологій.

У цьому контексті слово “інтеграція” розуміється скоріше як процес поступового вrostання меншого в більше. Між тим таке трактування цього слова не зовсім коректне щодо його етимології.

Слово “інтеграція” походить з латинського “integer” – “цілий” і визначає об'єднання певних роз'єднаних частин в одне ціле. Таким чином, процес створення вчителем цікавого “красиво рухового” уроку – це перш за все процес інтеграції.

Дві з половиною тисячі років назад у гімназіях Стародавньої Греції вчитель “Кифаред” навчав предметам, наприклад інтеграції історії та географії, віршестворенню та музиці в поєднанні з рухами. Проголюючись під час занять греки знали, що найліпше запам'ятовується будь-яка інформація безпосередньо у русі, менш ефективно – коли учень стоїть, і зовсім повільно – коли дитина сидить.

У ході подальшого розвитку наша цивілізація не раз переживала періоди цехового розподілу предметів, іноді зовсім неприродного, вузькоспрямованого, наприклад мистецтва і наук. Так було у ранньому західноєвропейському Середньовіччі. Епоха Відродження характеризується появою людей, які не боялись “об’яти необ’ятне” під час викладання певного конкретного предмета. Були спроби інтеграції – титани італійського Ренесансу й енциклопедисти епохи Просвітництва тому приклад.

Зараз, у XXI столітті, коли здається все змішалось й інтегративні спрямування сполучаються з вузькою спеціалізацією, ми знову інтегруємо фізичну культуру, рухові навантаження з вивченням предметів шкільної програми. Особливо велике значення це має на першому етапі навчання у школі, тобто у початкових класах.

І тоді те, що осягнуто ще стародавніми греками з їх Аполлоном – кифаредом, саме зараз, в умовах сучасної освіти, підходить і для нас. Значною мірою це стосується інтеграції другого типу – міжпредметної. Наприклад, у програмі літератури для учнів 8-го класу одна з тем “Література в ряді інших мистецтв”. Ця тема базується на трьох основних поняттях: “ритм”, “гармонія”, “каннелюра” і за логікою, безумовно, “рух”. Саме цей компонент фактично вчителі і не використовують, доказуючи учням, що засобами музики, живопису і мовлення можна малювати однакові картини, а художній текст і архітектурний елемент можуть підпорядковуватися одним і тим же ритмам. А де ритм і музика, там для більш поширеного і тілесного сприйняття спостерігається рефлекторне виконання рухів, відповідних за ритмом до темпу музики (наприклад ритмічне постукування ногою об підлогу або рухи тулубом).

Оцінка ефективності запропонованого інтеграційного навчання – моніторинг. Моніторинг (англ. – *monitoring* – проведення контролю, слідкування) – це новий, сучасний засіб контролю з метою діагностики, який дозволяє по іншому оцінювати весь навчально-виховний процес. Це засіб стимулювання якості освітнього процесу.

Моніторинг якості освіти – це система отримання, відпрацювання та поширення інформації про діяльність освітньої системи, що передбачає постійне вивчення її стану, прогнозування її розвитку. Об’єднання об’єктивних та суб’єктивних критеріїв під час проведення моніторингу дає реальну картину фактичного результату рівня та якості впливу змісту освіти.

Моніторинг здоров’я і розвитку особистості школяра – це комплексне оцінювання освітньої та оздоровчо-виховної роботи в системі “школа – сім’я”. Відповідно до розробленої нами системи оцінки ефективності навчання на основі впровадження в учбовий процес інтеграції пізнавальної та рухової діяльності та спеціально створеного “Щоденника здоров’я” можна своєчасно отримувати інформацію за такими параметрами: динаміка зміни інтелектуальних можливостей і творчого розвитку школяра, особливості індивідуальної адаптації та ставлення дітей до навчання, аналіз вікової фізичної підготовленості; уніфіковані критерії оцінки росту і розвитку індивідуально-психологічних та моральних якостей особистості, функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем організму, частота захворюваності школярів на гострі респіраторні інфекції.

Якість освіти ми визначали як властивості об’єкта, які відображають його постійну характеристику та виявляють його сутнісний зміст. Критерієм якості оздоровчо-спрямованої освіти є сукупність елементів, які відрізняються своїм змістом, функціями у формуванні та вихованні здорової всебічно психофізично розвиненої особистості.

Система стеження за ефективністю засвоєння знань та умінь включала моніторинг:

- поточний (оперативний);
- рубіжний (інтегративно-тематичний);
- підсумковий (заклучний).

Тільки при виконанні вищезначених умов можна говорити про досконалу систему педагогічного моніторингу, який включає в себе функції, форми, прийоми та засоби підведення підсумків контролю.

Проте означені новації потребують певної управлінської культури керівника навчального закладу, тобто директора школи, гімназії, ліцею, яка повинна базуватися на засадах демократизму та гуманізму. Важливим чинником у цьому процесі є забезпечення соціальної справедливості, виявлення зі сторони директора доброзичливого ставлення до учасників навчально-виховного процесу, творчого мікроклімату у шкільному колективі.

Необхідно відзначити, що рівень управлінської культури більшості директорів шкільних освітніх закладів усе ще не відповідає сучасним стандартам та вимогам. Проте у запропонованій нами технології саме стиль керівництва потребує особливої уваги, оскільки він є одним із важливих

показників рівня управлінської культури директора і має забезпечувати впровадження демократичних та новаторських гуманістично-оздоровчих процесів у школі. Стиль керівництва директора освітнього закладу – це система особистих засобів і способів управлінської діяльності менеджера освіти з метою досягнення цілей закладу та організації в цілому.

Стиль керівництва у загальних рисах можна визначити за такими параметрами:

- міра делегування директором школи (керівником) своїх повноважень;
- участь педколективу у прийнятті рішень;
- рівень інформованості підлеглих;
- типи влади, яку використовує керівник.

Загальновідомо, що кожний директор школи у процесі управління діяльністю цілеспрямовано відбирає і накопичує засоби і методи керівництва, які допомагають йому забезпечити оптимальні результати. Поступово відбувається їх стабілізація, складається певна система, тобто індивідуальний стиль керівництва.

Наприклад, під час впровадження нами інтеграції пізнавальної і рухової діяльності в учбовий процес школи-гімназії № 287 м. Києва директором був прийнятий індивідуальний стиль керівництва, суб'єктивно зручний, може не завжди оптимальний, так як першочергово враховувалась ідея впровадження нової технології відповідно до інтересів педагогічного колективу, коли при зміні ситуації була можлива адаптаційна заміна стилю.

Адаптивне керівництво – це здатність директора школи вибирати і об'єднувати різні стилі управління залежно від ситуації. Адаптивне управління має свої закономірності, які дають змогу виокремити його принципи, а саме:

- пріоритетного визначення розвитку всебічно розвинутої особистості школяра і визначальності природного шляху його здійснення;
- управління через самоуправління;
- резонансу;
- наскрізної адаптації і діалогової узгодженості;
- мотивації;
- постійного підвищення компетенції;
- спрямованої самоорганізації;
- поточного саморегулювання;
- спільного прогнозування подальшого розвитку за аналізом результатів.

Однак коли сьогодні на перший план виходить ринок засобів навчання, ринок освітніх послуг та педагогічної праці, на жаль у цих умовах у більшості директорів загальноосвітніх шкіл відмічається відсутність володіння теорією управління інноваційними процесами.

Необхідна модернізація управління освітою, оптимізація організації управлінсько-оздоровчих та організаційних структур на основі зміни акцентів у технології управлінських функцій директора школи, гімназії, ліцею, що загалом буде сприяти поліпшенню оздоровчо-виховного процесу підростаючого покоління.

Ефективність впливу освітнього і оздоровчо-виховного середовища, наступність між освітньо-виховними ланками залежить від своєчасної оцінки і врахування сукупності впливу запропонованих технологій, а також багатьох факторів, які можна, за необхідності, визначати у динаміці кожного місяця, семестру, навчального року за допомогою системи оцінки ефективності оздоровчо-виховної роботи або моніторингу здоров'я та розвитку особистості школяра.

З цією ціллю нами розроблена система оцінки ефективності оздоровчо-виховної роботи групи, класу, школи, яка може бути впроваджена у процес освіти школярів в динаміці їх навчання з 1 по 12 класи.

1. **Коефіцієнт здоров'я** – співвідношення у відсотках кількості дітей, які мають хронічні захворювання до загальної кількості учнів групи, класу, потоку або школи.

2. **Коефіцієнт захворюваності ГРВІ (гострі респіраторні вірусні інфекції)** – співвідношення у відсотках загальної кількості днів, що були пропущені усіма учнями групи, класу або школи через хворобу протягом семестру, року до загальної кількості навчальних днів школярів цього класу, потоку, школи.

3. **Коефіцієнт загальної успішності з фізкультури** – співвідношення у відсотках суми середнього балу оцінки успішності з фізичної культури учнів групи, класу, потоку, школи до відповідної

загальної оцінки успішності навчання з основних предметів (наприклад у класі) за семестр або навчальний рік.

4. **Коефіцієнт успішності з окремих загальноосвітніх предметів на яких впроваджена методика інтеграції пізнавальної та рухової діяльності** – це співвідношення у відсотках суми середнього балу оцінки (наприклад з математики) усіх учнів до середнього балу оцінки успішності з основних предметів у групі, класі, потоці або школі.

5. **Коефіцієнт захворюваності вчителів** – співвідношення у відсотках загальної кількості днів, які пропустили усі вчителі школи через хворобу за звітний період, і загальної кількості робочих днів учителів школи.

Анотації

Означена мета особистісно-оздоровчого інтегрованого навчання і виховання, основним завданням якого було не сформуванню, а знайти, підтримати, розвинути індивідуальність, виховати механізми самореалізації, самозахисту, самовиховання, потрібні для становлення рухово-досконалої особистості – людини.

Ключові слова: особистісно-оздоровче інтегроване навчання, виховання, людина.

Обозначена цель личностно-оздоровительного интегрированного обучения и воспитания, основным заданием которого было не сформировать, а найти, поддержать, развить индивидуальность, воспитать механизмы самореализации, самозащиты, самовоспитания, необходимые для становления двигательной совершенной личности – человека.

Ключевые слова: личностно-оздоровительное интегрированное обучение, воспитание, человек.

The purpose of personality-health integrated studies and education by the basic task of which is marked, was not to form, but find, to support, to develop individuality, educate the mechanisms of self-realization, to the self-defence, self-educations necessary for becoming the accomplished personality – man.

Key words: personality-health integrated studies, education, man.